

СЛОВОТВІР ЗООНІМІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Серед власних назв зооніми становлять досить велику групу народної лексики, хоч поступаються перед антропонімікою та топонімікою як за кількістю номенів, так і за станом їх вивчення. Одна з найголовніших причин цього та, що клички тварин функціонують переважно в усному побутовому мовленні, тобто для студій над ними насамперед потрібні фіксації з народного мовлення, а саме таких українських праць обмаль. Цю прогалину частково заповнює «Словник зоонімів північно-західної України», матеріали якого і було використано для дослідження.

Переважаючим способом у творенні кличок тварин виявилася лексико-семантична деривація, за допомогою якої утворено 68 % усіх зоонімів, розміщених у словнику. Досить поширене і морфолого-синтаксичне творення, насамперед субстантивізація. Високу продуктивність виявляє суфіксація: для творення десубстантивів використано 24 суфікси, деад'єктивів – 25, девербативів – 14, навіть вигуки ставали твірною основою кличок. Для творення зоонімів використані і менш поширені способи: основоскладання, контамінація, редуплікація, редеривація.

За мотивами найменування та способами творення зооніми найближчі до антропонімів, насамперед до прізвищ людей.

Ключові слова: апелятив, онім, зоонім, способи слотворення, субстантивізація, суфіксація.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. Як стверджує дослідник Р. Абрамов, «в українському мовознавстві зооніміка й досі залишається найменш досліджуваним підрозділом ономастики» [1, с. 26], особливо в порівнянні з антропонімікою чи топонімікою. Головна причина цього, як нам видається, – відсутність фіксацій, на основі яких можна б зробити певні узагальнення та висновки, оскільки такі клички тварин вживані переважно в усному побутовому мовленні, крім цього, одні з них можуть «жити» десятиліттями (клички коней, корів, собак), навіть передаючись від «батьків» «дітям», а інші побутують менше року (клички домашньої птиці, кролів, свиней). Та й варто розрізняти сільський зоонімікон від міського, оскільки містяни держать переважно невеликих кімнатних тваринок – песиків, кицьок, хом'ячків, папуг і т. д. Як відомо, серед народних зоонімів відсутній поділ на офіційні і неофіційні назви, хоча й існують певні

прийняті правила-рекомендації для найменування, напр., корів чи коней на племінних фермах та конезаводах, тобто вони вже офіційно визнані і затверджені, однак значно відрізняються від народних назв.

Зооніми становлять окрему групу онімної лексики, яка надзвичайно мінлива і має свої словотвірні особливості. І хоч частина кличок тварин традиційна для української зоонімії (ваконім *Ряба́*, гіпонім *Ка́рий*, кінонім *Сірко́* і т.д.), однак переважають новоутворення, що постали внаслідок семантичної деривації. Позаяк народні зооніми, як уже було зазначено, досить мінливий клас онімів та без «затверджених зверху» стандартів, то і їхнє словотворення у певні часові проміжки вільне й часто змінне: продуктивність деяких дериваційних способів чи словотворчих афіксів підвищується, інших знижується чи повністю занепадає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільший внесок у дослідження українських кличок тварин зробив закарпатський учений М. Сюсько, пор. його узагальнювальну працю «З народного джерела: карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов» [7]. Добре знані і дослідження польського науковця С. Вархола (див. [10; 11; 12]). На жаль, словотвір зоонімів вивчений недостатньо: М. Сюсько присвятив цьому питанню невелике видання [8], у якому простудійовані клички тварин другої половини ХХ століття карпатського регіону (пізніше цей матеріал став основою окремого розділу його монографії [7, с. 190–213]). Цієї проблеми торкалися також П. Чучка [9] та В. Німчук [5]. Зрідка трапляється і словотвірний аналіз кличок окремих видів домашніх тварин, напр., О. Кирилюк у кандидатській дисертації докладно проаналізувала словотворення кінонімів [4], Р. Абрамов досліджував феліоніми [1].

Мета й завдання статті. Клички домашніх тварин північно-західної України початку ХХІ століття ще не були об'єктом дослідження, зокрема їхня деривація, адже кожен регіон має свої оригінальні риси словотворення. Аналіз зроблено за «Словником зоонімів північно-західної України» [6], основою якого стали студентські записи впродовж останнього чвертьстоліття, доповнені матеріалами аспірантів та викладачів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (зберігаємо авторське написання кличок).

У статті, як і в словнику, вживаємо такі терміни: *ваконім* – кличка корови, вола, *гіпонім* – кличка коня, *капронім* – кличка кози, *кінонім* – кличка собаки, *кунікулонім* – кличка кролика, *овіонім* – кличка вівці, барана, *орнітонім* – кличка птаха, *порконім* – кличка свині, вепра, *фе-*

ліонім – кличка кішки, kota (див.: [3]). Аналізуючи словотвірну будову зоонімів північно-західної України, враховуємо їхню мотивацію, як її зафіксували студенти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У пропонованому аналізі враховуємо мотиви найменування тварин, оскільки лише так можна встановити їхню деривацію, напр., ваконім *Білка* має два пояснення: 1) названо за подібністю кольору шерсті корови до лісової білки (семантичне творення) та 2) тому що корова білої масті (суфіксація), папуга *Ціник* (кличка утворена від вигука *цїп* або від іменника *цїпа*), ваконім *Вогнянка* (або < *вогонь*, або < *вожняний*), кінонім *Гавко* (< *гав* або < *гавкати*) та ін. І таких прикладів чимало. У словотвірному аналізі перевагу надаємо зафіксованим мотиваціям.

Семантичне (лексико-семантичне) словотворення. У «Словнику зоонімів північно-західної України» з 3 375 словникових статей (самих зоонімів у декілька разів більше, оскільки в одній статті подані клички-омоніми, що належать різним видам тварин) 2295 номенів (68%) утворено семантичним способом, тобто перевага цієї деривації безсумнівна.

Виділяємо дві групи кличок лексико-семантичного творення:

1. Апелятиви, що стали власними назвами, пор.: гіпоніми *Вітьор*, *Граф*, *Кляча*, *Маршрутка*, *Тайфун*, ваконіми *Баляріна*, *Веселка*, *Вішня*, *Голубка*, *Тополь*, кіноніми *Атаман*, *Барон*, *Ведмедик*, *Жук*, *Пірат*, *Тайга*, феліоніми *Бандит*, *Молдован*, *Сметана*, *Тримбіта*, порконім *Кенгуру*, орнітоніми (гусак) *Лєбідь*, *Шипун*, акваріумна рибка *Русалка* та ін.

Для аналізу таких найменувань важливо враховувати мотиви вибору клички, пор.: ваконіми *Сорока* («на тулубі має плями, а сама з хитрою вдачею»), *Айстра* («гарна, як квітка»), *Мальва* («на спині пляма подібна до квітів»), *Волошка* («має блакитні очі»), *Верблю́д* («горбата і висока»), *Камбалá* («має одне око»), *Козá* («маленька і мало дає молока»), бик *Медальйон* («має білу пляму на шиї»), кінонім *Патлатий* («лахматий»), півні *Соловє́й* («вранці найголосніше від інших співає»), *Отамán* («виводить і заводить курей у курник»), гіпоніми *Ракéта* («дуже швидкий»), *Рáвлик* («дуже повільно тягне плуга») та ін.

Зрідка фіксуємо чергування твердих приголосних твірної основи з м'якими відповідниками у дериваті, пор.: ваконім *Крása* (< *краса*), феліоніми *Ося* < *оса* («чорний з рижими смужками, як в осі»), *Медя* («їсть мед»), капронім *Кóзя*.

2. Власні назви (антропонім, топонім та ін.), що перейшли в розряд зоонімів: гіпоніми *Борька, Вась, Руслан*, ваконіми *Валентинка, Катька, Манька, Райка*, бик *Філіп* («має великі карі очі, як у Філіпа Кіркорова»), кіноніми *Кутузов* («тільки одне око»), *Амур, Байкал, Волга, Дунай*, феліоніми *Саша* («прибився до двору і став відкликатися тільки на це ім'я»), *Паішка* («лінивий, як сусід Паішка»), *Мойшко* («рудої масті, як волосся у євреїв, які часто мали таке ім'я»), *Сірожка, Ориська*, акваріумна рибка *Немо*, півень *Кличко* («малим дітям вискакував на голову і клював»), курка *Сірафіма*; пор. прізвища сучасних політиків, «увіковічені» в зоонімах: бик *Путін*, феліонім *Чорномірдин* («чорної масті»), гіпонім *Кучма* («народжений того дня, що і Л. Кучма»), порконіми *Порошенко, Обама* («бо чорний»), бик *Яник* («народився у день інавгурації В. Януковича») та ін.

Із дев'яностих років минулого століття зоонімікон поповнений іншомовними антропонімами, що перейняті із зарубіжних мультфільмів та серіалів, із телепередач, різних шоу і т. д., пор.: гіпоніми *Блейк, Гарфілд, Леон, Лайма*, ваконіми *Альбіна, Жоржета, Зіта, Кармеліта, Лінда*, кіноніми *Вітас* («любить вити, як співак Вітас»), *Ватсон, Гектор, Дартаньян, Джек, Жаклін, Зільда*, феліоніми *Алексіс, Венеса, Дейл, Леопольд*, порконім *Веніамін*, черепаха *Макбет*, папуга *Бетмен* та багато інших.

Морфолого-синтаксичне словотворення (конверсія) в зоонімії представлено лише субстантивацією: із 3 375 словникових статей понад 220 номенів (6,6%) постали внаслідок конверсії, що свідчить про певну її продуктивність. Порівняйте такі утворення: гіпоніми *Бістрий, Буланій, Бурій, Вороній, Волохатий, Гривастий, Гнідій, Сівий*, ваконіми *Бахмата, Бістра, Бойка, Біла, Боса, Малая, Малейка, Раба*, бики *Буйний, Лісий*, кіноніми *Алій, Білий, Босий, Красий, Заграй* («любить гратися з дітьми»), *Заливай* («гавкотить безконечно»), *Зацєнтій*, півні *Городський* («привезений з міста»), *Голосистий, Великий, Взутий* («на лапах густе пір'я»), курка *Золота, Лапата*, феліоніми *Веселий, Ріжгий* та ін.

Суфіксація як серед апелятивів, так і серед онімів, зокрема зоонімів, теж виявляє певну продуктивність, хоч «далеко не всі суфікси, реалізовані в апелятивних моделях, знайшли застосування і в місцевій зоонімії» [7, с. 204]. Безперечно, різні результати отримаємо при аналізі тих самих дериватів, аналізуючи їх то в діахронії, то синхронії, напр., традиційні клички *Сірко, Сивко, Гнідко* на сучасному етапі перейняті в готовому виді, а в діахронії це відад'єктиви з суфіксом *-к(о)*.

Суфіксальні десубстантиви утворені за допомогою 24 афіксів (подаємо суфікси в алфавітному порядку):

-а (суфікс-закінчення): ваконім *Ціцерона* («найрозумніша у стаді»), кінонім *Біма* (< *Бім*), феліоніми *Бакса*, *Пенса* («від пепсі-кола»), *Пу́ха* («пухнастий»), *Ті́гра* («полосата»);

-'а, графічно -я (суфікс-закінчення): ваконім *Апрéля* («народилася у квітні»), кіноніми *Кудря*, *Ту́зя*, порконім *Фунтя*, феліонім *Медя* («їсть мед»), кунікулонім *Тру́ся* («всього боїться», < трус 'боягуз');

-ай: бик *Кучма́й*;

-'ак, графічно -як: гіпонім *Орля́к*;

-ан || -'ан: кіноніми *Бобáн*, *Зубáн* («кусався»), феліонім *Маркіза́н*;

-ас', графічно -ась: кінонім *Кудла́сь* (< кудли 'довга скуйовджена шерсть');

-'аш(а), графічно -яш(а): кунікулонім *Кроля́ша*;

-ик: гіпонім *Комунáрик* («хазяїн був комуністом»), ваконім *Лобáчик* («немає ріг»), кіноніми *Жу́чик*, *Кудлик*, *Пля́мик* (плямистий), феліоніми *М'я́сик* («любить м'ясо»), *Де́йлик* (із мультфільму «Чіп і Дейл»), *Лáпик*, *Пу́шик*, *Єврик* («куплений за 1 євро»), *Пле́шик* (< прізвище господаря *Плех*), хом'як *Сне́жик*;

-ин(а): феліонім *Пуши́на*;

-их(а): ваконіми *Бамбу́лиха* («власницю корови прозивають Бамбулою»), *Бéлиха* («від прізвища хазяїна *Беля*»), *Чуби́ха*;

-ік: кіноніми *Ба́ксік*, *Ірмі́к* («народжений від кобили *Ірми*»), *Ту́зік* («старого звали *Туз*, а малого назвали *Ту́зік*»), феліонім *Ду́нік* («часто лежав під возом у сусідки *Дуні*»), *Пу́зік*, індик *Га́ндзік*;

-іс'к(о): кінонім *Дунаї́сько* («великий мисливський»);

-к(а): ваконіми *Вла́ска* («народжена в день *Власа*»), *Змі́йка* («швидка»), кінонім *Бі́мка* (< *Бім*), *Смо́лка* («чорна»), *Субо́тка*, феліонім *Васи́лька* («спершу назвали *Васею*, а як виявилось, що це кішка, то й стала *Василькою*»), курка *Чу́бка*;

-к(о): гіпонім *Гривко́*, кіноніми *Бі́мко*, *Шматко́* («вуха пошматовані зграєю собак»), *Бідола́шко*, *Жу́чко*, *Слушко́* («має добрий слух»), феліоніми *Димко́* («сірої масті»), *Сніжко́*, *Пушко́*, *Сонько́*, порконім *Кабáсько*;

-л'(а), графічно -л(я): кінонім *Бо́бля*;

-о || -'о (суфікс-закінчення): гіпонім *Бле́йко* (< *Блейк*), кінонім *Пу́зьо*, феліонім *Шко́дьо* («часто робить шкоду»);

-ок: гіпонім *Ветеро́к* («швидкий»), кіноніми *Вовчо́к*, *Жучо́к*, феліоніми *Пушо́к*, *Сніжо́к*;

-ол'(а), графічно -ол(я): ваконіми *Красо́ля, Квіто́ля* («на боці пляма у вигляді квітки»);

-очк(а): ваконім *Ма́рточка* («народилася в березні»);

-'ук, графічно -юк: кінонім *Псюк* («злий»);

-ул'(а), графічно -ул(я): ваконіми *Весну́ля* («народжена навесні»), *Лобу́ля, Рогу́ля*, кінонім *Барсу́ля* («хазяї думали, що це самець, аж поки не народилися щенята»), овіонім *Красу́ля*;

-ун: феліонім *Нюсю́н* («спершу назвали Нюсею, а коли виявилось, що це самець, то переназвали на Нюсюн»);

-уш(а): феліонім *Тігру́ша*;

-ц'(о), графічно -ць(о): феліонім *Буга́йцьо* («такий великий»).

У творенні відсубстантивів більшу продуктивність за інші виявляють суфікси -ик, -к(а), -к(о), -ул(я).

Деад'єктиви утворені за допомогою 25 суфіксів:

-'а (суфікс-закінчення), графічно -я: гіпонім *Рудя́*;

-ав(а): ваконім *Хороша́ва*;

-ак || -'ак, графічно -як: гіпонім *Сліпа́к*, кіноніми *Біля́к, Куца́к*;

-ан: кінонім *Біла́н* («білої масті»);

-'ан(а), графічно -ян(а): капронім *Біля́на*;

-ас || -ас': кіноніми *Рудас, Гру́бась*;

-'аиш, графічно -яиш: кінонім *Біла́иш*, феліонім *Беля́иш*;

-ач: кінонім *Ковта́ч* (< ковтатий);

-ен', графічно -ень: гіпонім *Сліпень*;

-ик: гіпонім *Лісик* («з білою плямою на лобі»), кіноніми *Бістрик, Білик, Босик, Ку́чик, Ма́лик* («невеликий»), *Мудрик, Рудик, Сірик*, феліонім *Пуши́стик*, індик *Нехі́трик* («залітає на яблуню, димар, хлів»);

-ік: гіпонім *Борзі́к*, кінонім *Мохна́тік*;

-к(а): ваконіми *Белка* || *Білка* («білої масті»), *Ліска* («біла пляма на голові»), *Ріжска, Рудка, Ря́бка*, кобила *Сівка*, гіпонім *Сірка* («сірого забарвлення»), кіноніми *Боска* («з білими лапами»), *Рудька*;

-к(о): гіпоніми *Білко́, Лиско́* («світла пляма на лобі»), *Прудко́, Рижко́*, бик *Сивко́*, феліонім *Ліні́вко*, папуги *Жовтко́, Зеленько́, Синько́*, кіноніми *Боско́* («з білими лапами»), *Рудько́, Ря́бко́, Тишко́*;

-'о (суфікс-закінчення): кінонім *Босьо́*;

-ок || -'ок: гіпонім *Рижо́к*, кінонім *Більо́к*, феліонім *Сіро́к*;

-ол'(а), графічно -ол(я): ваконім *Рябо́ля*;

-он: гіпонім *Миро́н* («має мирний характер»), феліонім *Рижо́н*;

-ох(а): ваконіми *Било́ха* || *Бил'о́ха, Лисо́ха, Рябо́ха*, гіпонім *Сиво́ха*;

-'уг(а), графічно -юг(а): ваконім *Білю́га* («з білою шерстю»);

-ук, графічно -юк: феліонім *Чорніюк*;
 -ул'(а), графічно -ул(я): ваконіми *Красну́ля, Лису́ля, Чорну́ля, Рижу́-
 ля, Рабу́ля, Хорошу́ля, Худу́ля* («дуже худа»), гіпоніми *Гніду́ля, Сиву́ля*;
 -ун || -'ун, графічно -юн: півень *Веселу́н*, феліонім *Білю́н*;
 -ун'(а), графічно -ун(я): ваконіми *Лису́ня, Рижу́ня, Рябу́ня*;
 -ус': ваконім *Рябу́сь*;
 -ус'(а), графічно -ус(я): ваконім *Чорну́ся*;
 -ух(а): ваконіми *Білу́ха, Чорну́ха, Красну́ха, Рижу́ха, Рабу́ха*, гіпо-
 нім *Лису́ха* («біла пляма на голові»), феліонім *Сиву́ха*;
 -чик: кінонім *Білявчик*, феліонім *Чорня́вчик* (< чорнявий).

У творенні відад'єктивів високу продуктивність виявляють су-
 фікси -ик, -к(а), -к(о), -ул(я), -ух(а).

Девербативи утворені за допомогою 14 суфіксів:

-а || -'а (суфікс-закінчення): ваконіми *Льо́па* («неохайна»), *Ма́зя*
 («підлещується»), порконім *Ро́ха*, феліонім *Ля́па* («малим заляпався в
 сметану»);

-авк(а): ваконім *Му́кавка*;

-ай: кіноніми *Пошукáй* («має хороший нюх»), *Угада́й*;

-ал(о) || -'ал(о): кіноніми *Га́вало, Дзя́вало*, феліонім *Ня́вало*,
Ту́цяло, півень *Курі́кало*;

-ан: овіонім (баран) *Бодáн* («бодається»), порконім *Хла́пан* («хла-
 пає, коли їсть»);

-ик: кіноніми *Га́рчик, Шні́рик* («завжди щось шукає – шнирить»),
 феліоніми *Да́ник* («навчили давати лапу»), *Му́рик* («постійно мур-
 кає»), *Ті́шик* («потішає»);

-к(а): ваконім *До́йка* («дає багато молока»), феліонім *Ха́пка*, хо-
 м'як *Ті́шка* («тішить дітей»);

-к(о): феліоніми *Ловко́* («добре ловить миші»), *Мазько́*, козел *Щі́пко́*;

-л'(а), графічно -л(я): кінонім *Пі́скля* («з тонким голосом»);

-о (суфікс-закінчення): кіноніми *Бурко́* («бо буркає»), *Плу́то* («плу-
 тається під ногами»);

-ок: кінонім *Лупото́к* («як біжить, то лупотить лапами»);

-'ох(а): ваконім *Мазьо́ха* («ходить слідом за господинею»);

-ун: феліоніми *Жиру́н* («багато їв»), *Лизу́н, Мазу́н*, гусак *Шипу́н*,
 півень *Співу́н*;

-ух(а) || -'ух(а), графічно -юх(а): ваконіми *Верту́ха* («не стоїть спо-
 кійно на одному місці»), *Гоню́ха* («дуже швидка»), *Мазу́ха*, кури *Си-
 ду́ха* і *Посиду́ха*, морська свинка *Гризу́ха*.

У творенні девербативів продуктивними виявилися суфікси *-ик*, *-ун*, *-ух(а)*.

Деривати відвигукового походження утворені за допомогою 8 суфіксів:

-а || *-'а*, графічно *-я* (суфікс-закінчення): овіонім *Ба́зя*, ваконіми *Ми́ня* (від вигуків прикликання *минь-минь*), феліонім *Му́ра*, курка *Кут-куда́ха*, качка *Та́ся*, курка *Тю́тя*, кунікулонім *Тру́ся*;

-ик: папуга *Ці́тик*;

-ік: качур *Та́сік* (< *тась-тась*), кінонім *Ча́нік*;

-ін'к(а), графічно *-іньк(а)*: кунікулонім *Тру́сінька* (< *трусь-трусь*);

-к(а): кінонім *Ча́пка*, феліоніми *Е́йка*, *Му́рка*, *М'я́вка*, порконіми *Хро́ка*, *Це́нька*, качка *Та́ська*, кунікулонім *Тру́ська*;

-к(о): феліонім *Мурко́*;

-'ох(а): порконім *Пацьо́ха*;

-ун': півень *Ціпу́нь*.

Отож, для творення зоонімів використані ті суфікси, які виявляють більшу продуктивність і серед апелятивів.

Небагаточисельні складні утворення, серед яких виділяємо: *словоскладання* (ваконім *Ма́шка-рома́шка*, феліонім *Мур-ня́в*), *основоскладання* (гіпонім *Тягові́з*, курка *Голоши́я*), *складносудфіксацію* (суфіксально-складне творення) (ваконім *Чорнобро́вка*, феліонім *Трино́жка* – «народилася без однієї лапи»), качка *Кривола́пка*), *контамінацію* (хом'як *Светалі́нка* – на честь подружок *Світлани* та *Алінки*), *редуплікацію* (порконім *Бурбу́р* – «видає звуки, подібні до буркання»).

Виявити *редеривацію* (зворотне словотворення) вдається тільки на основі зафіксованих мотивацій, пор.: феліоніми *Мар'я́н* («на честь хазяйки *Мар'яни*»), *Кисі́ль* («господар подібний до телеведучого *Кисельова*»), *Матро́ха* (< *Матрьюшка*), *Балярі́н* («йде як балерина»), гіпонім *Ці́ган* («народила *Циганка*»), кінонім *Овча́р* («народжений від овчарки»).

Як і для творення варіантів власних особових імен, так і для зоонімів зрідка використовують *усічення*, напр., *афереза*: гіпонім *Цю́пка* («коли купили, то була худа, як коцюбка»), кіноніми *Ню́ся* (< *манюся*) і *Ме́дик* (< *ведмедик*), синкопа: *Кле́ра* (< *Клеопатра*), апокопа: кіноніми *Це́за* («думали, що самець, тому назвали *Цезарем*, а коли виявилось, що самка, то й стала *Цезою*»), *Ні́к* («на честь актора *Ю. Нікуліна*»), *Піло́т* («принесли в пілотці»), бик *Смо́ль* («чорної масті»), *Приба́лт* (господар литовець), а також виявлено *усічення із судфіксацією*: ваконім *Субо́ня* («народилася в суботу»), кінонім *Джу́лька* (< *Джульєтта*), *Жу́лько* («малий жулік украв шматок м'яса»), *Пу́дик*

і Пудлік («шерсть як у пуделя»), феліоніми Пёрся (< персидської породи) і Сіама (< сіамської породи).

Синтаксичне творення зоонімів у досліджуваному регіоні малопоширене: ваконім Пріська Рогата («в Пріськи корова з великими рогами»), гіпоніми Чорне Око (з чорними очима), Циганка Аза (чорної масті), феліоніми Бабіна Горá («знайдений в урочищі Бабіна Горá»), Міле Лічко, Чорний Бумер, Пан Кóцький, кіноніми Біле Вúхо, Чорний Бім і Біле Вúхо, Піт Вітáльович («породи пітбуль»), орнітонім Жóвта Шійка та ін. М. Сюсько слушно зауважує, «що такі описові найменування використовуються, як правило, не при звертанні до самої тварини, а лише в розмовах про неї в колі сім'ї для розрізнення двох однойменних тварин» [7, с. 213].

Часто зміна наголосу теж стає одним із засобів творення клички: гіпоніми Гнідій, Кáштан, Мундір, Кáзбек, ваконіми Крása, Кóза («мало дає молока»), Раба, Гніда і Мала, бик Малий (у цих говірках апелятиви наголошують *гн'ідій* || *гн'ідá*, *малий* || *малá* і т.д.), кіноніми Ра́тко, Ву́лкан, Лі́мон, Но́ра («риє нори»), хом'ячок Хо́ма та ін.

Частину кличок для домашніх тварин запропонували діти та підлітки, напр.: кінонім Дóбік, бо «так дитина вимовляла кличку Бóбік», ваконіми Ва́вочка, бо «внук не міг вимовити Ва́рочка», Зо́ська («кликали Цво́ська, а хлопчик переробив на Зо́ську»), феліонім Ляпóтик («так внучка вимовляла Леопольд, тому й переназвали ко́та»), пор. використання жаргонізмів як твірних основ кличок: кіт Шмо́ня («завжди щось переносить», < шмон), хом'як Дрúхля («постійно спить», тобто дрúхне).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Усі проаналізовані способи творення кличок тварин використовують і для творення дериватів-апелятивів, при цьому вони виявляють різну продуктивність. Однак серед них існує і значна відмінність: усічення та усічення із суфіксацією розглядаємо як окреме словотворення зоонімів, що властиве ще варіантам власних особових імен, усічення ж апелятивів (*мо* || *ме* 'може', *тра* || *тре* 'треба', *хо* 'хочу', *с'од'н'і* 'сьогодні', *за́ра* 'зараз' та ін.) більшість дослідників кваліфікує як фонетичне явище.

Для творення апелятивів-десубстантивів у західнополіських говірках використовують 557 суфіксів [2, с. 237] – для зоонімів 24, для апелятивів-ад'єктивів 177 суфіксів [2, с. 323] – у зоонімії 25, для апелятивів-девербативів 348 [2, с. 429] – у зоонімії 14, серед ономотопів-апелятивів виявлено 40 словотворчих суфіксів [2, с. 480] – серед зоонімів 8, що свідчить про безперечну вищу продуктивність та різнома-

ніття деривації загальних назв. Нами не виявлено жодного суфікса, який би «спеціалізувався» лише на творенні зоонімів.

Такі студії над народними зоонімами з кожного регіону України дали б багато нового цікавого матеріалу.

Література

1. Абрамов Р. До проблеми фелінонімії як окремого підкласу ономастики / Роман Абрамов // Діалог мов – діалог культур. Україна і світ : III Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики. München, 1.–4. November 2012. – München – Berlin – Washington, D. C. : Verlag Otto Sagner, 2013. – S. 26–30.
2. Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору : монографія / Григорій Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2004. – 764 с.
3. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. – Харків : Ранок – НТ, 2012. – 256 с.
4. Кирилюк О. Л. Кінонімія в сучасній українській мові: принципи номінації та способи творення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» [Електронний ресурс] / О. Л. Кирилюк. – Кіровоград, 2008. – 20 с. – Режим доступу: <http://www.disslib.org/kinonimia-v-suchasniy-ukrayinskiy-movi-pryntsyuru-nominatsiyi-ta-sposoby-tvorennja.html>].
5. Німчук В. В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (Суфіксація) / В. В. Німчук // Наукові записки Ужгородського університету. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту ім. І. Я. Франка, 1955. – Т. XVI. – С. 169–192.
6. Словник зоонімів північно-західної України / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2016. – 288 с.
7. Сюсько М. І. З народного джерела: карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов / М. І. Сюсько. – Ужгород : Гражда, 2011. – 270 с.
8. Сюсько М. И. Способы и типы деривации в зоонимии : [учеб. пособие для спец. «Рус. яз. и лит.»] / М. И. Сюсько. – К. : УМК ВО, 1989. – 48 с.
9. Чучка П. П. Слов'янське і неслов'янське в зоонімії Закарпаття / П. П. Чучка // Тези доповідей VI Української славістичної конференції (13–18 жовтня 1964 р.). – Чернівці, 1964. – С. 36–38.
10. Warchoł S. Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce / S. Warchoł // Rozprawy Slawistyczne. 8. – Lublin, 1993. – 247 s.
11. Warchoł S. Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich / S. Warchoł // Rozprawy Slawistyczne. 11. – Lublin, 1996. – 355 s.
12. Warchoł S. Słownik etymologiczno-motywacyjny słowiańskiej zoonimii ludowej. T. I–V / S. Warchoł. – Lublin, 2007–2015.

References

1. Abramov R. Do problemy felinonii yak okremoho pidklasu onomastyky / Roman Abramov // Dialoh mov – dialoh kultur. Ukraina i svit : III Mizhnarodna naukova Internet-konferentsiia z ukrainistyky. München, 1.–4. November 2012. – München – Berlin – Washington, D. C. : Verlag Otto Sagner, 2013. – S. 26–30.
2. Arkushyn H. Imennyi slovotvir zakhidnopoliskoho hovoru: monohrafiia / Hryhorii Arkushyn. – Lutsk : RVV «Vezha» Volyn. derzh. un-tu imeni Lesi Ukainky, 2004. – 764 s.
3. Buchko D. H. Slovnyk ukrayinskoyi onomastychnoyi terminolohiyi / D. H. Buchko, N. V. Tkachova. – Kharkiv : Ranok – NT, 2012. – 256 s.
4. Kyryliuk O. L. Kinonimiiia v suchasniy ukrainskii movi: pryntsyipy nominatsii ta sposoby tvorennia avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukainska mova» [Elektronnyi resurs] / O. L. Kyryliuk. – Kirovohrad, 2008. – 20 s. – Rezhym dostupu: <http://www.disslib.org/kinonimia-v-suchasniy-ukrayinskiy-movi-pryntsyipy-nominatsiyi-ta-sposoby-tvorennja.html>].
5. Nimchuk V. V. Sposterezhennia nad slovotvorom imennyka v hovirtsi sela Dovhe Irshavskoho raionu (Sufiksatsiia) / V. V. Nimchuk // Naukovi zapysky Uzhhorodskoho universytetu. – Lviv : Vyd-vo Lvivskoho un-tu im. I. Franka, 1955. – T. XVI. – S. 169–192.
6. Slovnyk zoonimiv pivnichno-zakhidnoi Ukrainy / uporiad. H. L. Arkushyn. – Lutsk : PP Ivaniuk V. P., 2016. – 288 s.
7. Siusko M. I. Z narodnoho dzherela: karpatoukrainskyi zoonimikon u konteksti inshykh slovianskykh (i neslovyanskykh) mov / M. I. Syusko. – Uzhhorod : Grazhda, 2011. – 270 s.
8. Syusko M. I. Sposoby i typy derivatsii v zoonimii : [ucheb. posobiie dlia spets. «Rys. yaz. i lit.»] / M. I. Syusko. – K. : UMK VO, 1989. – 48 s.
9. Chuchka P. P. Slovianske i neslovianske v zoonimii Zakarpattia / P. P. Chuchka // Tezy dopovidey VI Ukrainskoi slavistychnoi konferentsii (13–18 zhovtnia 1964 r.). – Chernivtsi, 1964. – S. 36–38.
10. Warchoł S. Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce / S. Warchoł // Rozprawy Slawistyczne. 8. – Lublin, 1993. – 247 s.
11. Warchoł S. Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich / S. Warchoł // Rozprawy Slawistyczne. 11. – Lublin, 1996. – 355 s.
12. Warchoł S. Słownik etymologiczno-motywacyjny słowiańskiej zoonimii ludowej. T. I–V / S. Warchoł. – Lublin, 2007–2015.

Аркушин Григорий. Словообразование зоонимов северо-западной Украины. Среди имен собственных зоонимы составляют достаточно большую группу народной лексики, хотя уступают перед антропонимикой и топонимикой как в количестве номенов, так и по состоянию их изучения. Самая главная причина этого то, что клички животных функционируют преимущественно в устном бытовом общении, поэтому для их изучения в первую очередь нужны фиксации с простонародной речи, а как раз их совсем немного. Этот пробел

частично заповнює «Словарь зоонимов северо-западной Украины» («Словник зоонімів північно-західної України»), матеріали якого і було використано для дослідження. Преобладающим способом в образовании кличек животных оказалась лексико-семантическая деривация, при помощи которой образовано 68% всех зоонимов словаря. Достаточно распространено и морфолого-синтаксическое образование, в первую очередь субстантивация. Высокую производительность обнаруживает суффиксация: для образования десубстантивов использованы 24 суффикса, деадъективов – 25, девербативов – 14, даже междометия становились образующей основой.

Для создания зоонимов использованы и менее распространенные способы: сложные номены, контаминация, редупликация, редеривация. По мотивам наименования и по способам образования зоонимы ближе всего к антропонимам, прежде всего к прозвищам людей.

Ключевые слова: апелятив, оним, зоонимы, способы словообразования, субстантивация, суффиксация.

Arkushyn Hryhorii. Word Formation of Zoonyms of Northwestern Ukraine

Among proper names zoonyms constitute a fairly large group of dialectal vocabulary, receiving significantly less scholarly attention in comparison with anthroponymy and toponymy. One of the main reasons for that is the fact that pet names are mainly used in oral everyday speech, and for studying pet names, scholars need to work primarily with records of dialectal vocabulary usages. There are very few Ukrainian research papers on the topic. This gap is partially bridged by «Dictionary of Zoonyms of Northwestern Ukraine», the material of which was used for our research.

Lexico-semantic derivation has been found to be the prevailing way of pet names formation; by means of lexico-semantic derivation, 68% of all zoonyms included in the dictionary were formed. Morphological and syntactic derivation, particularly nominalization, is also quite common. Suffixation is also highly productive: 24 suffixes were used for the formation of desubstantivals, 24 suffixes – for the formation of deadjectivals, and 14 suffixes – for the formation of deverbatives. Even interjections served as derivational stems for pet names. Less common ways of word formation were also used for the formation of zoonyms, such as stem composition, contamination, reduplication, back formation.

In terms of their motivation and ways of word formation, zoonyms are most close to anthroponyms, particularly to nicknames that people have.

Key words: common name, proper name, zoonym, ways of word formation, nominalization, suffixation.